

kafovského prý spatřoval v nich hodnotovou (axiologickou) a interpretační funkci. Na Wellkovy teoretické principy výkladu literárních dějin navazoval mj. F. Vodička, který rovněž prosazoval „strukturně funkční analýzu literárních celků na pozadí historických souvislostí“. Sám Wellek však tvrdí, že nevytvořil žádné schéma literárních dějin.

Pro dějiny české srovnávací literární vědy a translologie jsou zajímavé a přínosné pátá a šestá kapitola knihy. Jsou totiž založeny na dosud převážně zcela nevyužitém materiálu (část je otištěna v příloze) z Archivu Univerzity Karlovy z meziválečných let, jenž se týká Wellkovy habilitace, jeho nástupu a působení ve Škole slovanských studií, kterou při londýnské univerzitě založil za první světové války T. G. Masaryk, Wellkových názorů na překlad i jeho překladatelských pokusů do němčiny (v tom pokračoval v otcově tradici). Lektorát „českého jazyka a československé literatury“ měl v Londýně zvýšit u anglických posluchačů zájem o češtinu.

Wellkovy překlady veršů českých autorů do němčiny daly Zelenkovi podnět k užitečnému širšímu výkladu o „Fischerově škole moderního překladu“, o pojetí teorie a praxe překladu i o tom, jak Wellek, sám teoretik překladu a překladatel z angličtiny, chápal funkci překladatele.

Autoři přeložili a zařadili do své knihy rovněž značně rozsáhlý text třídílných Hovorů Petera Demetze s René Wellkem, jenž vyšel předtím (1990–1992) v Americe. V mnoha ohledech tak vhodně doplňuje a upřesňuje Pospíšilovy a Zelenkovy výklady o Wellkově životě a teoretickém díle, dotváří obraz názorů amerického vědce českého původu na mnohé aktuální otázky té doby i na meziválečný a poválečný vývoj u nás.

Ve světě se dnes o René Wellkovi ví mnohem více, než o tom, v jakém prostředí meziválečného Československa se jako literární teoretik, vědec a překladatel formoval. Málo se rovněž ví o tom, že jeho stará vlast nebyla mezi válkami pouze „křivočarou myšlenkového proudění“, nýbrž také středoevropským centrem, v němž se zrodily a rozvíjely mnohé originální myšlenky, literární metody, jazykovědné teorie a básnické směry.

Knihu *René Wellek a meziválečné Československo* charakterizuje mj. to, že své výklady o Wellkově vývoji a jeho proměnách při formování ve vědce světového jména zasadili její autoři I. Pospíšil a M. Zelenka do širšího evropského a mimoevropského rámce. Četné dosud neznámé archivní prameny, které zpracovali, „dotvářejí“ obraz Středoevropana, jemuž se prvního vzdělání dostalo v německých školách ve Vídni, „prosáklé“ českým a slovanským živlem, Wellka člověka, vědce a moderního dvojdomého (česko–amerického) myslitele, který je „velmi nedůvěřivý k velkým zobecněním“ a jemuž byly cizí módní výstřelky „nudných psychoanalytiků a... dekonstruktivistů“.

Některé drobné formulační nepřesnosti nemohou nijak snížit hodnotu práce, opatřené německým a anglickým souhrnem, obrazovým materiálem a jmenným rejstříkem, která nesporně významně obohacuje dějiny meziválečné české (československé) literární vědy, slavistiky, české a obecné jazykovědy i dějiny teorie a praxe překladu.

Ivan Dorovský

Jan Masaryk. Diplomát, státník, humanista. Sborník příspěvků na mezinárodní konferenci ke 110. výročí narození Jana Masaryka. Praha 13.–14. září 1996. Nadace Jana Masaryka Praha — Středisko mezinárodních studií Vysoké školy ekonomické v Praze; odpovědný redaktor Dušan Rozehnal, Praha 1996, 226 str.

Úvodem sborníku redaktoři (Otto Klička, předseda Nadace Jana Masaryka, a Zuzana Lehmanová, Středisko mezinárodních studií na fakultě mezinárodních vztahů VŠE v Praze) vzpomínají předchozí konferenci na téma Jana Masaryka v roce 1991 při příležitosti 105. jeho výročí narození a publikace Jan Masaryk a československá zahraniční politika (1961), jimiž byly položeny základy Nadace Jana Masaryka a také předpoklady ke konferenci o tomto významném politiku a státníku ke 110. výročí jeho narození v r. 1996. Otto Klička ve stávajícím souboru jubilejních statí nastínil dnešní hodnocení odkazu Jana Masaryka (dále JM) a sleduje v něm nadčasové názory, které zjiš-

čuje v tom, do jaké míry zůstává v platnosti jeho národní cítění a úcta k lidské osobnosti a k jejím právům. Antonín Sum uvažuje o symboličnosti jména JM, patří-li do součástí vzácné národní pokladnice a ovlivňuje-li dosud naše lidské jednání; konstatuje totiž, že JM podstatně ovlivnil naše novodobé dějiny a potvrzuje jeho lidské stránky vedle zřetelů politických, jimiž tento státník demonstroval svůj naprostý nesouhlas se ztrátou svobody ve své rodné zemi v r. 1948. Eduard Goldstücker klasifikuje projev JM po udělení čestného doktorátu filozofickou fakultou MU v Brně jako vyznání budoucího prezidentského kandidáta. Na svém tehdejším prosluvu pracoval přes tři měsíce a nastílnil v něm svůj program státnický, když jindy vyslovil svůj zřetel stát se nástupcem E. Beneše v tomto úřadě, což bylo zmařeno únorovými událostmi. Vladimír Kopal charakterizuje činnost JM jako prvního prezidenta Světové federace sdružení pro Spojené národy po ustavení OSN, kdežto Karel Krátký popisuje vnitřní i mezinárodně správní situaci v ČSR v době příprav Marshallova plánu v r. 1947 a reakci JM na moskevské jednání s J. V. Stalinem v červenci 1947. Tehdy sovětský státník zakázal účast ČSR na připravovaných jednáních v Paříži o tomto americkém plánu, což JM chápal jako počátek rudého protektorátu, neboť si uvědomil, že takto se již v r. 1947 ČSR stala součástí znikajícího sovětského bloku. K. Kvaček hodnotí pozici JM jako velvyslance v Londýně v boji proti nacistické agresi, jež vyvrcholila 15. března 1939 okupací a prohlášením Protektorátu Čechy a Morava.

Antonín Měšťan nastiňuje zájem JM o umění; chtěl totiž původně být zřejmě jen hudebním virtuózem a interpretem na klavír, což paralelně po celý život vedle svého vlastního povolání též zastával. Kromě toho miloval silně český a slovenský folklór a tkvěl hluboce v tradicích českého a západoevropského výtvarného umění 19. století. Věra Olivová popisuje kriticky zápas JM o demokracii a o státní nezávislost v r. 1938 v době mnichovské krize, též jeho vztahy k anglickým politikům oné doby, zejména k A. Edenu; kriticky odsuzoval politiku někdejšího britského ministra zahraničí, lorda Halifaxe. Alexander Ort podává souborný pohled na JM, všímá si jeho rodinných vazeb, diplomatických schopností a jejich realizace od r. 1918, zejména pak v době protektorátního exilu a jeho činnosti v rozhlasové stanici BBC — Volá Londýn. Rozebírá světový názor JM a zdůrazňuje jeho demokratické a humanistické rysy. Václav Pěchota studuje vztah a činnost JM v OSN s upřímným snažením o přesné plnění Charty OSN u všech států, všímá si dále též konference OSN v San Francisku v r. 1945, na níž měl JM mezi 3 500 delegáty mnoho přátel. Sleduje i přínos JM při jednáních na Valném shromáždění OSN v Londýně v r. 1946, na němž měl rozsáhlý projev ohledně mírového využití atomu. Připomíná, že jáchymovské doly prošly tím, že posloužily jako první využitím radia pro lékařské účely. Mojmír Povolný se zaměřil nad Českou republikou v duchu odkazu JM: v pozadí jeho diplomatické činnosti byla světová politika a mezinárodní právo (ač nebyl právníkem), které hrály klíčovou úlohu od samého začátku. Antonín Seifert pozoruje vztahy JM ke studentstvu; nevyjadřoval se k němu jen ve státnických debatách, ale i v nestátnických diskusích, jimiž chtěl vždy připomenout masarykovskou ideu a myšlenku znát dokonale národní dějiny. JM měl k mladým lidem vážný a důstojný vztah s vědomím jejich budoucí zodpovědnosti. Dagmar Švihlová připomíná vstup JM do československé diplomacie v r. 1919 a zejména tu okolnost, jak pomáhal svému otci TGM při zabezpečení všeobecného vysokého ocenění myšlenek demokracie v ČSR. Začal svoji diplomatickou činnost praktikovat zprvu ve Washingtonu, posléze v Londýně, kde byl od r. 1925 na klíčovém žebříčku světové diplomacie svou funkcí velvyslance. Jaroslav Valenta si všímá JM jako ministra zahraničních věcí v londýnské exilové vládě od r. 1940, kdy byla uznána britskou vládou. Jeho činnost byla především prezentována rozhlasovými projevy „Volá Londýn“. Želmíra Zelenáková popisuje v rámci jednání o mírovou smlouvu s Maďarskem v r. 1946 problematiku odsunu Maďarů ze Slovenska a připojení tří maďarských obcí ke Slovensku za účelem rozšíření bratislavského předmostí na jižním břehu Dunaje s připomenutím revizionistické politiky maďarského ministra J. Gyöngyosiho s jeho tendencí ponechat co nejvíce Maďarů na Slovensku.

Sborník uzavírají vzpomínky pamětníků na JM: Gordona Evanse na jeho pobyt v Anglii ve čtyřicátých letech, zejména v r. 1946, kdy se stal prvním voleným prezidentem Světové federace Sdružení pro spojené národy. Patricia Jonstenová dále vzpomíná na JM před událostmi v únoru 1948, Karel Kraus na demokratickou povahu JM, Julius Mičko na svou práci v ministerstvu zahraničních věcí za JM a Josef Patejdl na Sdružení světového přátelství.

Soubor statí o JM uzavírají anglická résumé vztahující se ke každé výše uveřejněné stati.

Sledovaná publikace přispívá podstatnou měrou k dosud zveřejněným 12 knihám o JM vydaným od r. 1946, z nichž osm je českých.

Jan Skutil

Tomáš Špidlík: Ruská idea. Jiný pohled na člověka. Ve spolupráci s Centrem Aletti Velehrad — Roma vydalo nakladatelství Refugium — DTP Velehrad — Roma 1996, 416 s.

Na rozdíl od Masarykovy knihy *Rusko a Evropa* (1913), s níž má Špidlíkova monografie velmi mnoho společného, zaměřuje se její autor na ruské duchovno od 10. století a ukazuje, že identita Ruska má velmi mnoho společného s evropským západem, neboť vychází ze stejných křesťanských kořenů, ovšem jinak chápaných a zejména interpretovaných, což vyplynulo z mezi-konfesijních reflexí již od počátku písemnictví na Rusi a vyvrcholilo koncem minulého století. Autor přihlédl k nepřebernému množství literatury nejen ruské, nýbrž i francouzské, německé, anglické i italské a přinesl vyčerpávající pohled na ruské duchovno zejména v 18. a v 19. století. Hlavními autory, na nichž T. Špidlík buduje svoje soudy, jsou N. V. Gogol, F. M. Dostojevskij, V. S. Solovjev, Josef Volokolamský, P. J. Čaadajev, dále N. Berďajev, S. N. Bulgakov, P. Florenskij, P. Jevdokimov, I. V. Kirejevskij, N. O. Lasskij aj.

Špidlíkovo dílo je rozděleno přehledně do velké řady kapitol. Prvá se týká antropologie a její mravní a psychologické složky, v níž se dokazuje, že člověku je vlastní směřovat k Bohu a že zájem o člověka je předním posláním i filozofie; lidská osobnost představuje vítězství nad přirozeností, přičemž osoba Loga (Krista) je základem veškeré skutečnosti. Na rozdíl od západních filozofů ruští myslitelé dávají absolutní prvenství osobě, která je agapická, neboť je svobodná a má účast na božím bohatství. Dostojevského považuje T. Špidlík za proroka svobody, který je kristologický a jeho postava je boholidská, přičemž cílem svobody je proměňovat svět. V Rusku se sice nerozvinul humanismus v západním smyslu slova, ale přece se zdá velmi pravděpodobné, že A. N. Radišev a M. M. Novikov byli humanisty. Oddanost Kristu v Rusku byla značná, je zřetelná v básni Dimitrije z Rostova, u E. Popova i u F. M. Dostojevského. Kristus představuje jednotu viditelného vesmíru, G. S. Skovoroda byl zřejmě první ruský filozof, který hledal rozvoj v přírodních vědách a v osvícenecké filozofii. V. I. Ivanov zjistil, že všechny literatury světa si chtějí přivlastnit Krista a především kristologický smysl. Náboženský ideál národa roste na základě osobní představy Boha. Trojice v duchovním životě je citlivá k Boží trojici, v čemž se drží řecké tradice, a P. Florenskij dochází k závěru, že trojici na zemi nelze pochopit bez Trojice v nebi; sociální obraz trojice znamená celek tří jednot, církve, státu a veřejné společnosti. K pravdě se lze přiblížit trojím způsobem: empirickým, metafyzickým a mystickým poznáním.

Osobu vytvářejí svobodné vztahy. Filozofie musí hledat život v pravdě. Ruské myšlení potřebovalo najít rovnováhu mezi myšlením a konáním. Pravda je volba mezi dobrem a zlem, zařazuje ji do dějin spásy. Mystika se zrodila u antických Otců spolu s vědomím nedostatečnosti lidské řeči vysvětlit zjevené pravdy Trojice a vtělení. Tradiční řešení protikladů se musí hledat tam, odkud přichází spása; filozofie na západě se rozvíjí intelektuálně, reflexí a pozorováním faktů, kdežto v Rusku spíše citem a intuící. Branou poznání je láska, jež je základem církevního poznání.

Všejednota je objektivním poznáním všeho, co poznáváme: celistvá pravda se zjevuje celistvému člověku. V mariologii se oslavuje krása Bohorodičky, jež v ikonografii povznáší ducha od hmotného obrazu k prototypu a až k archetypu. Krásnou a posvátnou se jeví celá příroda. Nazírat na opravdovou krásu znamená pronikat až k jejím kořenům. Západní scholastická filozofie nachází jsoucno v triádě unum — verum — bonum, kdežto na Rusi v dobrotě — pravdě — krásnu. Z duchovní krásy vyplývá, že skutečné umění je bytostně náboženské a že náboženství je estetickým pohledem na svět. Tomáš Špidlík zjišťuje, že u ruských autorů si povšimneme jejich náboženského rozměru i tehdy, když se jejich umění jeví jako světské, čehož nejlepším dokladem je dílo N. V. Gogola, jehož hrdina Taras Bulba je svým vlastenectvím přiveden až k vraždě svých synů. Opravdové umění je svým způsobem Boží slovo, což zjišťujeme jak z ikon, tak rovněž